Dr. sc. GUSTE SANTINI, NEOVISNI EKONOMSKI ANALITIČAR, O UZROCIMA I POSLJEDICAMA KRIZE KOJA TRESE HRVATSKU

Hrvatska treba ukinuti 450 gradova i općina

Kako bi država mogla uštedjeti? Pa, imamo više od 500 gradova i općina, a toliko ih je bilo u cijeloj bivšoj Jugoslaviji. Većina tih općina ne može preživjeti od vlastitih prihoda pa se ne može baviti svojim razvojem. To radi država, što znači da nam toliko gradova i općina ne treba. Po mome mišljenju, u Hrvatskoj bi trebalo biti 50-60 općina i gradova • Kod nas se regionalni razvoj doživljava tako da umjesto jednog, imate 21 ministra financija

Razgovarao Dubravko GRAKALIĆ

Neovisni ekonomski analitičar dr. sc. Guste Santini zbog svojih se analiza, objavljenih u brojnim časopisima i knjigama te na internetu, često naziva »katastrofičarom«. Santinijeve analize često idu dublje u prošlost, a u njima taj iskusni ekonomist komparira iskustva Hrvatske i drugih zemalja. S dr. Santinijem razgovarali smo o najvećim problemima nacionalne ekonomije te o uzrocima i posljedicama krize koja trese Hrvatsku.

Katastrofičari su dobro obaviješteni optimisti

- Kakva je, po Vašem viđenju, današnja slika hrvatskog gospodarstva? Je li taj brod potonuo ili još tone?
- Hrvatska ekonomija je brod koji je počeo tonuti još 1993. godine. Loše rezultate imali smo i ranije, a zatim je došao rat, čije je učinke teško procjenjivati. Ali, Hrvatska je 4. listopada 1993. donijela stabilizacijski program, koji je trebao pokazati da ona želi biti ozbiljan subjekt u globaliziranoj ekonomskoj zajednici.
Tada su najavljeni antiinflacijski i razvojni program. Preko antiinflacijskog programa trebali smo doći do razvoja. To se nije dogodilo i nastavili smo tonuti, u čemu smo, nakon 1995., bili dosta efikasni.
- Po kojim se pokazateljima to može zaključiti?
- Najviše po deficitu platne bilance i robnoj razmjeni s inozemstvom. Kretanje robne razmjene dobar je pokazatelj. U doba Jugoslavije omjer robne razmjene bio je 75 naprama 25. Danas je to spalo ispod polovice. To je užasno velika promjena, jer u današnje vrijeme nije lako izvoziti na svjetsko tržište.
Tvrtke koje su došle kod nas učinile su to da uzmu tržište. Nije ih zanimao razvoj naše privrede, nego što bolji plasman njihovih proizvoda. U recentnoj krizi najbolje se vidi važnost tržišta i koliko je bitan svaki potrošač.
- Naša je kriza, kažete, počela odavno. Zašto nas političari uvjeravaju da je kriza hrvatskog gospodarstva samo odjek globalnih zbivanja?
- Naša kriza počela je znatno ranije. Inflacija nas nikada nije napustila. Pad životnog standarda zaustavljao se deficitom platne bilance. Ako deficit platne bilance iznosi 10,2 posto BDP-a, onda

je to neodrživo. U obitelji znate da ne možete svake godine potrošiti deset posto prihoda koje nemate. Kako ćete to vratiti?
Danas smo u situaciji da trebamo više od 11 posto rasta BDP-a da servisiramo devizne obaveze. To je više od deficita platne bilance. Hrvatska je dugo ulazila u krizu, o čemu su tzv. katastrofičari, koji su sada zapravo dobro obaviješteni optimisti, govorili dosta u proteklim godinama. Svjetska kriza pogodila nas je utoliko koliko je bonitet Hrvatske pao. Kredite je teže dobiti i znatno su skuplji. Dosadašnju politiku nismo mogli nastaviti pa je svjetska kriza postala katalizator koja je ubrzala procese u hrvatskom gospodarstvu.
Nije, dakle, točno da je hrvatska kriza - kriza okruženja. Ona je dinamizirana njome, ali uzrokovana je našom unutrašnjom lošom politikom. Isti problem imaju Rumunjska, Bugarska, Mađarska, Srbija i druge zemlje bivšeg socijalizma.
- Dakle, plaća se ceh životu na kredit?
- Ekonomska teorija nas uči da u vrijeme prosperiteta treba štedjeti, da biste u doba recesije imali nešto ušteđeno. To je ona priča o sedam debelih i sedam mršavih krava. Ako niste dosta uštedjeli, onda ćete, kaže Keynes, ići malo u minus. No, mi smo u doba prosperiteta imali minus, jer nismo ništa uštedjeli. Stoga danas moramo štedjeti, iako bi svaka normalna zemlja, koja ima ekonomski suverenitet, išla na rast javnih radova i potrošnje, da ublaži krizu. Danas plaćamo ceh za vrijeme u kojem smo bili hrvatsko ekonomsko čudo ili bolje reći čudovište. Tada smo bahato trošili, sada moramo štedjeti.

Pad BDP-a mogao bi iznositi sedam posto

- Što sada? Vlada štedi na građanima, proračun je doživio rebalans… Je li to dovoljno?
- Te mjere nisu dovoljne. Kriza neće otići preko noći, kao što nije tako ni došla. Sadašnje mjere su vatrogasne i nedovoljne. Po mojim procjenama, pad BDP-a bit će sedam posto, a ne dva posto. To i neće biti tako loše. Doduše, dobijemo li nove inozemne kredite, učinak krize bit će nešto manji. Krediti su kao droga - nafiksamo se i idemo dalje. Samo, količina droge treba svakim danom biti sve veća.
- Predstavnici banke Unicredit ovih su dana pregovarali s premijerom Ivom Sanaderom o novim kreditima za Hrvatsku. To je loša ili dobra vijest?
- Može se dogoditi da Hrvatska dobije kreditne linije i da se, uz pomoć novog zaduženja, problem opet odgodi. Na početku Račanove Vlade zaduženje je bilo deset milijardi eura. Danas je oko 40 milijardi, a kad se uračunaju kratkoročno zajmovi, radi se o 45 milijardi eura.
Ako nam svijet i dade nešto kredita, oni će biti skupi. Kako bi rekla kineska poslovica, dat će nam ribu, a mi je onda moramo naučiti sami loviti. Bilo bi dobro da, umjesto što živimo između dva izborna ciklusa, dobijemo strategiju i koncepciju razvoja zemlje. Drugim riječima, da prestanemo mijenjati smjer broda.
- Zašto izvršna vlast smanjuje plaće državnim namještenicima, a ne odustaje od, recimo, Pelješkog mosta? Ako nije uštedjela za krupne investicije, zašto ih poduzima?
- Ne znam odgovor na to pitanje. Kriza i inflacija uvijek imaju dobitnike i gubitnike. Na državi je da na maksimalno pravedan način rasporedi troškove. O tome se ne raspravlja. Nije samo riječ o sindikatima i njihovom članstvu, treba misliti i na nezaposlene. Ostaci ostataka sve su manji. Hranidbeni lanac se mijenja, to je brutalna istina. Treba odrediti što hrvatski građani trebaju imati, što je minimum ljudskog dostojanstva. Socijalna pitanja ne smiju biti zanemarena. U svakom slučaju, država bi trebala uštedjeti najprije na vlastitim troškovima.
- Imate li ideju kako bi država mogla uštedjeti, a da to nije smanjivanje plaća njezinih

zaposlenika?
- Naravno. Uzmite, recimo, broj općina i gradova koje imamo u Hrvatskoj. Više ih je od 500, toliko ih je bilo u cijeloj bivšoj Jugoslaviji. Većina tih općina ne može preživjeti od vlastitih prihoda pa se ne može baviti svojim razvojem. To radi država, što znači da nam toliko gradova i općina ne treba. Po mome mišljenju, u Hrvatskoj bi trebalo biti 50-60 općina i gradova.

Nužna interregionalna solidarnost

- Predstoje nam neposredni lokalni izbori. Smatrate li da će se tako riješiti problemi koje ste istaknuli?
- Ni slučajno. Lokalni izbori predstavljaju nastavak postojeće politike. Lokalne vlasti, kojima centralna vlast daje sredstva, imaju mogućnost, ovisno o volji te iste centralne vlasti, provoditi različitu razinu zadovoljenja potreba. Tako smo primjerice nedavno imali slučaj Vukovara, u kojem je srednja škola devastirana do razine neshvatljivosti. Nakon što su učenici snimili stanje u školi i obavijestili sve relevantne čimbenike, u godinu dana nije učinjeno ništa. U Zaprešiću, koji je tek nekoliko kilometara od Zagreba, Grad je sufinancirao dogradnju Visoke škole, iako sam ih lani u ovo vrijeme upozoravao da to nije potrebno i da imamo krizu pa je, prema tome, potrebno voditi menadžment u uvjetima krize. U Zaprešiću je bilo novca u izobilju, a u Vukovaru nije. Upravo ta netransparentnost, slijedom one narodne »Tko je bliže vatri bolje se grije«, stvara dodatne tenzije koje razdvajaju pojedine dijelove Lijepe naše, umjesto da u kriznim uvjetima svi držimo isti pravac. Na primjeru Zaprešića bila bi za tamošnje lokalne političare i gospodina gradonačelnika neusporedivo bolja predizborna i domoljubna poruka da su sredstva ustupili Vukovaru, kojem je potrebna adaptacija škole, umjesto što su dogradili školu u Zaprešiću, i to, nećete vjerovati, kontejnerima, pa bi zlobnici mogli reći da nam je visoko školstvo u kontejnerima.
- Kako gledate na odnos centralne vlasti u Zagrebu i Istre? Neki istarski političari ističu da je Istra zapravo opljačkana?
- Trebali bi najprije definirati standarde. Dakle, minimum koji lokalna samouprava treba imati i za koji, ne može li ga sama zaraditi, treba dobiti pomoć. Također, nužna je interregionalna solidarnost. Koliko Istra, recimo, treba dati Lici da se dostignu transparentna standardna prava na razini države. Stoga bi jedinice lokalne samouprave trebale biti veće, da se jednostavnije obavi ta redistribucija sredstava. Na taj bi način i Istra i drugi bogatiji dijelovi zemlje znali što im ostaje. Mogli bi ta sredstva usmjeriti vlastitom razvoju, prema svojoj vlastitoj politici.

Hrvatskoj je dovoljno pet-šest županija

- Predlagali ste i smanjenje broja županija?
- Da, smatram da umjesto postojećih 20 županija plus Grad Zagreb Hrvatska treba biti podijeljena na pet-šest županija. Tome treba pridodati poseban položaj Zagreba. Istru vidim u poziciji nekadašnje zajednice općine, kakva je bila po Ustavu iz 1974. godine. Osim toga, trebali bismo definirati koliko neka regija sama može zaraditi, odnosno koliko prihoda iz poreza može prikupiti na osnovu vlastite privredne razvijenosti. Tako bi se promijenio i koncept izračunavanja proračuna.
Danas imamo anglosaksonski model, po kojem se u Saboru izglasuje proračun, da bi se zatim zatvarale »rupe«. Bolji bi bio njemački model, u kojem se izračuna koliko imate pa se kaže - toliko imate i možete potrošiti. To je suštinsko pitanje, jer bi se tako znali kapaciteti na razini

države i razvoja. Kod nas se regionalni razvoj doživljava tako da umjesto jednog, imate 21 ministra financija. Više nam je potrebna usklađena razvojna politika države i regija.
- Koliko će trajati gospodarska oluja u kojoj smo se našli?
- Hrvatska je u dugoročnoj krizi. Trajat će više godina, ali njen intenzitet će se, budemo li pametni, smanjivati. Hrvatska ima znanja i resursa koje može iskoristiti, no prije toga treba napraviti strategiju razvoja. Potrebna nam je i nacionalna komercijalna banka.
Iz strategije razvoja treba donijeti operativne politike razvoja. Ozbiljno se treba pozabaviti rastom privredne aktivnosti i zaposlenosti. To je osnova naše bolje budućnosti, jer moramo proizvoditi više, da bismo bolje živjeli i vraćali postojeće dugove.

Povezati brodogradilišta, a centar u Puli

- Kako ocjenjujete poziciju Istre?
- Mene Istra, moram reći, fascinira u turističkom smislu. Ona je i iz unutrašnjosti, u kojoj nije bilo ničega, stvorila turistički proizvod. Ona je sada cijela turistički proizvod, što je sjajno. Treba reći da je to uglavnom napravio IDS i da je to njihova zasluga.
- Jedan od ključnih problema je brodogradnja. Sve vodi prema prodaji škverova, ako slušamo Vladu. Što predlažete?
- Brodogradnju analiziram već dvadesetak godina. Stalno smo se igrali vatrogasaca - smirivali bismo vatru, davali novac... Brodogradnju su više definirali odnosi političkih snaga nego njezine realne potrebe. Mnogi ljudi ne razumiju probleme brodogradnje i vuku krive poteze.
Jasno je da je brodogradnja strateška izvozna marka Hrvatske. Postavlja se pitanje - kako to da Uljanik u istim uvjetima ima bolje rezultate od drugih brodogradilišta? Odgovor je jasan: Uljanik je bio prepušten samom sebi, da ga vode zaposlenici i stručnjaci, dok su ostali škverovi vođeni po političkim pravilima. U drugim brodogradilištima sjedili su »drugovi«, koji nisu trebali ništa napraviti pa i nisu ništa napravili. Taj model još vrijedi.
Prvo što bih učinio je povezivanje svih brodogradilišta, s centrom u Puli. Svi gube pravnu osobnost, ako to Pula ocijeni potrebnim, i postaju radne jedinice.
Drugo, sve brodograđevne fakultete treba zaposliti na dugoročnom projektu o razvoju brodogradnje u svijetu. Oni bi bili intelektualni suport brodogradilištima s centrom u Puli.
Treće, operativne projekte radio bi Brodarski institut u Zagrebu. To bi plaćalo posebno ministarstvo.
- A što bi oni radili, kad nema dovoljno poslova na međunarodnom tržištu?
- U prvom koraku oni bi napravili 100-150 serijskih brodova za domaćeg brodara, kojeg treba ili osnovati ili preuzeti nekog dokapitalizacijom. Tako bismo im dali posla. Poslije toga, brodogradnja bi bila spremna za svjetsku utakmicu.
Naravno, od izrade dijelova i opreme za brodove korist bi imala čitava hrvatska industrija.
Napravili smo sve što smo mogli da destruiramo turizam

- Turizam se posljednjih tjedana doživljava kao slamka spasa za hrvatsku privredu. Nisu li očekivanja prevelika?

- Turizam može ostvariti određene uspjehe. Za to smo manje sami zaslužni, a više nam je, zahvaljujući krasnoj prirodi, dao dragi Bog. privredu, no spašavaju nas komparativne prednosti koje imamo.

Hotele smo prodali velikim kompanijama, razvijaju se oni s mnogo zvjezdica, ali ne znam što mi imamo ponuditi nekom bogatom Amerikancu a da on to već nije vidio? Mi ne shvaćamo da je turizam način života. Turizam s kraja dvadesetog stoljeća izmijenio se, danas ljudi, koji su mobilni, odlaze negdje živjeti.